

ציון לעיר/מאת הלל צייטלין

I

הרחק הרחק מן הדרכים הכבושות והנתיבות הרחבות, הרחק הרחק מן
"עירות" הידועות ו"טפוכיהן" הידועים, עמדו ערות בודדות, אשר השמים שעליהן
אחרים הם והשמש—אחרת.
אלהי השמים בחסדו הקרין פניהן, שמשו האירה ביקר אור וזוהר את
נגות-הקרשים שלהן.
הולך—אחר היה, מועדן ושבתן — אחרים. אנשיהן—אחרים, עזבן ומשושן—
אחרים.

ערת נעורי! אני רואה אותך בהקיץ, אני רואה אותך בחלום —
אלך אשא נפשי בין חומות העיר, בין רצפות האבן, בראש הומיות, בין
הרחובות המוארים באור החשמל ואנשיהם-צללים.

II

בלילה בלילה באים הסזים להתפלל בבית-הכנסת הגבוה, העתיק, החרב.
זביאים הם עטתם ספר תורה של אש, משה רבנו קורא: יעמוד יצחק בן
אברהם...

בלילה בלילה מלא בית-הכנסת העתיק, החרב צדיקים, מלאכים ושרפים.
צדיקים מתפללים, המלאכים אומרים שירה, השרפים אומרים: קדוש, קדוש...
בלילה בלילה, כשבאה החבורה הקדושה להתפלל, מלאת אותה הצפרים—
ובקראו הקורא: "יעמוד יצחק בן אברהם", ובהשמע הדבר על הבן הנעקד
והעטרה שעטרוהו מלאכי-רום, הצפרים פורשות קנף, עושות לו קפה —
ובהקרא על המצרים אשר טבעו בים סוף ועל בני ישראל אשר נגאלו—
עמים וארץ יגילו, אבות ישירו, צפרים תקשכנה —
ובהקרא על כל הנסים והנסלאות שמדור דור — הצפרים הגה הן. עם
הצפרים והמהורים מספרות הן תהלות ד'.

בבקר בבקר, כשבאים הילדים אף החורבה הקדושה, רואים הם את

הצפרים עפות מחלון להלון, מכתל לכתל, עוד רועדות כנפיהן, עוד נשמע
צלצל שיר הערב, עוד נשמע הד התפלה —

והנה הכתב שעל גבי הכתלים הגבוהים, כתב שנמחק מרוב ימים, אבל
עוד פה ושם קמעי פסוקים —

והנה הצוירים שעל גבי הכתלים הגבוהים, צוירים שנמחקו מרוב ימים
אבל פה ושם עוד יראו קמעי מנורות, אריות, נשרים —

והנה יוצאים הילדים משם ונאים אל בית-המדרש הסמוך, של חסידים
הוא, פו יתפללו, בו ינגנו, בו ישירו, בו יתדבקו —

והנה עומת ליד אחד הספסלים שבאמצע בית-המדרש רבי יעקב הזקן.
כלו מכסה בטלית. פניו לא יראו, דבריו לא ישמעו. רק אנהדרש תשמעו...

והנה יוצאים כל המתפללים. נשארים רק יחודי סגלה: רבי יעקב מנגן
את נגון ההביד שלו. קולו הולך ורם —

והנה — קולי קולות —

ד' אלהיכם אמת —

ורועדים הכתלים —

אמת, אמת, אמת...

ומורגש בכל — ודאי, ודאי, כך הוא, אי אפשר באופן אחר —

הו אמת!...

ישם בסנה נפתרה שבחדר השני עומד רבי אברהם-מיל המתפלל, אורח הוא
בעירתנו.

לא ברעש תפלתו, מתפלל הוא מלה במלה ומפרש כל דבר —

המסכה שמים בעבים — וואס ער בעדעקט די הימלען מיט וואלקענס,
המכין לארץ מטר — וואס ער ברייט-אָן פאר דער ערד רעגען, פארוואס איז דאָס

אזוי?

ווייל "נותן לבהמה לחמה" — ווייל דער אויבערשטער גיט דאָך אויך דער
בהמה ברויט; לבני עורב אשר יקראו — אויך צו די יונגע ראָבען וואָס שרייען

צו איהם נעבעך —

והנה בסנה אחרת עומד אברך אחד בעל קומה ממוצעת, פניו שחורים,
זקן עגול ושחור, עיני אש, קמטיה-מחשבה; הנה שקוע הוא כלו ב"התבוננות" —

והנה קופץ הוא פתאם ממקומו פאלו נשכו נחש. א, א, א; רץ
מכתל לכתל, מקצה אחד של בית המדרש למשנהו, נח מעט, עומד, הוישב

מחשבה חדשה, שוב ממקומו, נשקע עוד הפעם בהתבוננות —

והנה מאחורי הבימה עומד אחד המתפללים, צועק מרה, עושה העויות
משנות. נלחם הוא עם איזו מחשבה זרה. חסין הוא לכחותה או להעלותה.

הרי הוא כטובע בים, נתון בין החיים והמות, צועק לעזרה —

והנה בכתל המורה עומד המנגן בעצמו. גם הוא אורח בעירתנו, משפיע

הוא, ה"חור" הוא על דברי אלקים חיים. מתפלל הוא בשבת עד השעה הרביעית
אחר הצהרדים, בעל-הבתים גומרים כבר את סעודותיהם, משלים מהיין לעירה
ישבים ונכנסים לשמוע את התפלה שמתפלל ה"משפיע" בינו לבין עצמו —
איננו חזן ולא בן-חזן, אך עומד הוא בראש מטה הצדה שעות שלמות
בלי חזן ממקומו ומנגן את נגונו לד...

ונגונים רבים לו. נגונים איך-סוף, כמציא הוא אותם חדשים לבקרים. ממקור
בפשו יקרו. כם גם השמחה הנשגבה גם התוגה העמיקה, געגועים עצומים, דאבון
לב, כביה, יסורי-נפש נוראים, עפילה למרום ונפילה, תהונו ילד, תחומי אם,
ישועות ונחמות מן העולמות העליונים.
ועל יד אחד השלחנות עומדים שני אברכים שכבר גמרו את תפלהם,
הנה הם-מן המשכילים שבחסדות, דבורם בקטעי משפטים, ברמו, כסוד —
סוף סוף אינני מכין, באיזה אופן השכל והמשכיל והמושכל בשעה
שהם נכח-הכל אחד?

— מפני שהם אז ב"אין", וב"אין" הכל בא ל"אחדות הפשוטה".
— אבל הלא אז כבר אין שכל, משכיל ומישל...?
והנה על יד שלחן אחר עומדים אברכים אחרים ומדברים מליד-בדיחותא.
— מה ענינו של "מתנגד"? הרי הוא כאותו הגוי, להבדיל, האומר: ניע
אוקראיניטשעהא, ניע אויביל ניקאהא, ווי סאמי כיי פאיידי... הרי ה"מתנגדי"
חושב: התפללתי בצבור, לא אחרתי ומן קריאת שמע — גן העדן כלו שלי הוא!
לאט לאט מתרוקן בית-המדרש מן המאחרים להתפלל, באים ל"אגדת-התורה
במקומם —

והנה הפלפול, הרעש, הנצוח בהלכה, פירכות, קושיות, שאלות, תשובות,
איפכא-מסתברא, ורמינהו —
והנה נגוני גמרא מסלסלים —
אמר רבא: חמש אונות אית לה לריאה... חמש... חמש... תרתי מימינא
ותלתא משמאלא... נו... עוד הפעם: תרתי מימינא ותלתא... תלתא... תלתא...
ומשלחן אחר:
וכלהו אי שדית בור כינידו אתיין כלהן במה הצד... באיזה אופן?... אי
בתא רחמנא שור ובור היינו לומדים —

ובין הרעש מאחד השלחנות קול דממה דקה, דממת האגדה —
בשעה שעלה משה למרום מצא להקדוש ברוך הוא יושב וקושר כתרים
לאוריית. —
ומן השני —
בשעה שעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לדחפו: מה לילוד אשה —
מיד פרשו עליו עננו —
ומן השלישי —

אמר הקדוש ברוך הוא: אני הבערתי את בנין, עליו לשלם את הבערה.
הרי זו — השבת ש-עירה.

III

והנה גם ה"מגיד" שבעירה.
כיון ש"משפיע" שלשית ימי הגבלה רצים הילדים בשוהת שמעביב, מטפסים
על האילן האחד שבעירה ומתבוננים לנשלו, אילן של אנשים הוא ושיך לשמון
ה"נגיד" (הקבצן היותר גדול שבעירה), אשתו של שמעון צועקת חמס, הילדים
זורדים אהא אהא, נפחדים למראית עין, אהא-פך שנים הם זה במקלו, זה באבנו,
יה בכרול אשר מצא, נגשים לאט לאט אל האילן — והפידות נושרים...

הואה וזאת אשת שמעון ומקללת קללות נמרצות; אבר מי שומע לה?
המלחמה בינה ובין הילדים מתחוקת. היא תופשת אחד הילדים, מכה
אותו, מסירה את כובעו מעליו, אבל בתוך שהוא מתאבקת עם האחד מטפסים
מזיקים אחרים על האילן ומשירים את האגסים ארצה.

משם הולכת החבורה אל הנהר שבקצה העירה, עולים על הגשר, מכינים
על קצה המים, זורקים כל מיני שביבי עץ ואבנים, מעפילים לעלות אל המהנה,
יורדים משם בכדי להשיג אנות-ניר על גבי מי הנהר שמתחת, מתגוששים,
הורפים איש אחיו המימה, מתגוללים בירק דשא, משתובבים ומתרוצצים —

אבל גם זאת יהיה להם לזרא, ה"הבדיא הלכנה" תשים אז פניה אל קצה
העירה השני; שם עומדת טחנתו של מישקה, ומשרף-לכנים.
ושם, באותו מקום, דממה מאין כמה, השלך הם, אלם ונרחב השדה,
נרחב למאד, איש אין עובר, דרך ישרה — ומרחקים, טחנת-הרוח אינה טוחנת
מישקה ובניו אינם. הו דרוז, הו חפש!

אמנם, "שומרווי" של מישקה, שני כלבים עוי-נפש, לא נכחד מקומם, אלא
שגם הם מחרישים עתה ואינם עושים רעה לאיש. המה נחים מתוך רשלנות.
דק את זנבם הם מניעים, — בלאט, בכבודות, — נחיים...
אז יעפילו בני-החבורה לעלות אל המהנה, היא טחנת-הרוח של מישקה.
ילצים הם להניע את הגלגלים בזרוע, אחרי כן הם יורדים, וברדתם יעלו על
גגו של הבית הקרוב —

אחרים הולכים להם אל בית משרף-הלבנים, שם הם נכנסים לפני ולפנים
של תיבת-השיר, העומדת בטבורה של החצר, מלכלכים את פניהם וכפות-ידיהם, עד
כי ילבן מלבן תארים, יורדים למקום שם שורפים את הלבנים, עושים שם זמך
מה, ויוצאים בסחרי-נפש —

סתאם ולאחד מן החבורה יחר האף בכלבים על שהם שוכבים פמנוחה

שכחו. הגע בעצמך! הלא אין אלה כגדר כלבים? 55!

או נושך ה"מויק" אבן לתוך ידו, זורקה באחד הכלבים, מען יבוע מתאנף לו קצת הבדב ושבו מיד למנוחתו ולרשלנותו —

מובן מאליי, שבנגון זה אין הדבר יוכל להגמר. הנערים זורקים בכלב אבן גדולה מן הקודמת, וזה האחרון כבר קורא תגר —

וואה החבורה שהדבר כך הוא, מיד כל אחד ואחד מהם מתחיל לזרוק בו אבן שלו, ואז הפלב נעשה פלב ברבעי; הוא קופץ ממקומו, נוכח רמות מדבק אחריו, אויביו, חבירו-אחריו, ואנחנו כלנו נמלטים על נפשנו בפתו נפש-כרותו שלמים ושמופירזועה.

אחדים קופצים לתוך הבור הקרוב, רבים רצים מחמת המציק אל בית העלמין הנכרי, עד אשר חשך-המתם של שומרו-מישקה.

אחרים מלחמח-מצוה זו החבריה מודמנת שוב למקום אחד, וכך הדברים הולכים ומשכים עד לציאת כוכבים.

רק לפנות ערב נזכרת ה"חבריא", שההורים מחכים ושצריך ללכת לבית-הכנסת...

IV

והנה העירה ב"יום טוב", והחג-חג מתן-תורה...

היום הצוהל והצעיר שואף לצצה את עמק הלי"ץ. בעד החלון נשקף עמוד השחר, בגנת הירק שליד הבית דומם דומם יגעו העשבים, עשב אל עשב שח והולך, הולך ומספר ריז-ליצה —

אבל הנה כבר קרני-שמש ראשונות מתנועעות על פניהם והעשבים מכינים עצמם לקבל הדבר פני היום —

מלא ימלא אנורה של העירה ריח נוחה מהיערות והשדות הקרובים. קיל הליץ הרועה ישמע, קולות חסורים מבית-המדרש, הכל עולה כלול, שירה בכל, נעם בכל —

מכפר רוח בקר, העשבים לוחשים, נערים, יהודים קטנים, — אומרים עוד, תקוין...

אט אט חולף בקר, הקולות מבית-המדרש הולכים מרגע לרגע הלך והלך, הצפרים של בית-הכנסת העתיק כבר פתחו "שיר-שלי"ום" שלהן —

אז יוצאים יהודים, קטנים וגדולים, מבית-המדרש החוצה. נערים בגיליץ קרועי, השמש מציפה בקרניה את ראשי הגגות, הולכים יהודים לטבול בנהר —

זוגות זוגות, הלך ודבר ילכו, יהודי עם יהודי, אברך-משי עם אברך-משי, שיחות נאות, מתינות מתוחה על כל מניחת קיש הדג —

סתים בדבר מתן-תורה, בדבר השקאת-השכינה, בדבר ה"רצוים" והקדושים

מימים עברו, בדבר האויר הצח וגם בדבר החדש, — הוא חדש מי —

— הטרים יהעת מה יאמר ה"אוהב-ישראל" בדבר רוח מי ?

— מה ?

— מי הוא בנימטריא חמשים, משום שבהדש זה מאירים והולכים כל נ שערי בינה, אף אחד לא נעדר. אמות העולם — אפילו הן מודות, שהדש-מי זה מקבל הוא לכל מיני דברים טובים.

— בינה הלא היא שכינתא עילאה, ומדי תאיר בשכינתא תתאה — מיד העולם כלו מתמלא הסד.

— החדש מי הזה מקבל הוא ביותר לרפואת הגוף, ועוד יותר — לרפואת גנפש...

הנה כך הולכות ומשכות השיחות,

V

וכבית-המדרש בשעת תפלה,

יהודים בני-יוחסין, למדנים וחסידים, — עומדים הם בפאת-מזרח, והשמש שוכנת אור על עטרות מלכותיהם.

והידי-סגולה שבהם חובשים לראשם ירמולקאות עשויות לדבר, ירמולקאות של ה. וביותר מתלבשים הכל לבנים...

צבע הלבן טראה על אורות ועל חסדים, ובחג השנועות הכל צריך להיות חסד ורק חסד —

יהודי פחוש, בעל קומה נמוכה, עולה על הבימה. פותח הוא את ה"סידור" מתחיל לנגן אותו נגון רוח שמחה ותוגה גס-יחד של ה"אקדמות" —

וה"עולם" נמשך אחריו המתפללים ראשם ורבעם נתון ב"אקדמות". מי שאינו מבין-מעין בפירוש...

כרוח-בקר טהורה, כמלאך טהור ילוד החג מרחף הנגון — וה"עולם" משקיע עצמו ברוח-הקדש כבמים רבים — על מי מנוחת ינהלני —

וה"עולם" מלא שבע שמהות, והוא רוח נחת מן הכבוד הגדול אשר הנחיל ה' לעמו ישראל, לעמי בכורו, ומן הכבוד אשר ינחל ישראל זה לעתיד לבוא —

הלא בשעה שאמרו ישראל, נעשה ונשמע, באו מלאכי מעלה וכתרו להם פתרים —

ועת שמעו את הדבור יוצא מפי הקב"ה, את קול ה' בהדר, פרחו נשמתם מהם. והקב"ה ברחמיו הרבים ובאהבתו הרבה הוריד טל שמתים בו מתים הזדוני

הנשנות לגוף —

מלאכים נמלים על כנפיהם; עד להר סיני הבואים, את ישראל, עד להר

הבוזר באש —

ומלאכים גם לעתיד לבוא יהיו משרתים אותם, הקב"ה ועשה או סעדה

לצדיקים, על פסאות של זהב יהיו הצדיקים מביים ואת יין המישר ישמו

לרניה —

והנה באה התפלה לידו גמר: איש איש ילך הביתה — ולבו טוב עליו.

אחרי מאכלי-הקרבן — קטן וגדול שם פניו אל השדה.

ובשדה, על רחבי כר, ינחו, צט צט ידברו ובנחת, ואין כל-היהודים

שונים:

המכפדים שבהם, הלמדנים והיראים שבהם, משיחיים בענייני-חסידות; סתם

יהודים — עוסקים במלידה-עלמא. נעים משתובבים, ונערות הולכות זוגות זוגות,

נותנת עיניהן בבחור פלוני ואלמוני — ומורדות עפעפיהן — — —

VI

והנה גם הולך שבכירה.

שורות של בתרעץ נמוכים, רחובות קטנים, שורות של הניו-יען

ומגרש של שוק לפניו, אכרים עומדים על יד עגלותיהם, הסוסים מתרים

ואוכלים מתוך השחת שעל העגלות, יהודים נגשים, מריחים, מחפשים בעגלות,

שואלים למהור-הסחורות, נושאים ונותנים, צועקים, טוענים, קונים, מוכרים.

הנניויות עומדות בהניויות, ידוהן שוקלות את הסחורות, אוסרות, קושרות את

החבילות ופיותיהן מלאים שפע מלים, לפתות בהן את הקונים, פעם בדברים

רכים, בבקשות ותהנונים, פעם בדברי תוכחות, פעם בדברים קשים, הגפות

וגדופים (לקונה המורד או להנניוית המתחרה), ופעם — פטוטי מלין בעלמא, ספורים

ודברים ובדיחות המושכות לב הקונה, דרישת שלום ושלוש כל בני ביתו ופרותיו

ומסויו וכל אשר לו, ובאותה שעה, הגברים התנונים עוזרים לנשותיהם, אבל

ידיהם כמו לא לזה נוצרו, ופניהם — פני חובשי בית-המדרש או אנכרי-משי.

לא פה יכירם מקומם, אבל מה לעשות? הפרנסה הארוכה...

הנה עומד איזה חנוני ב"הצדיקה" הארכה שלו, באפו הארך והמחרד,

בשרדתו הכפופה ובפאותיו המתנענעות הנה והנה, ובשעה שהחנות מלאה קונים

וקונות ואשתו רצה כמבוהלה מוויית לוויית, מסחורה לסחורה, מדבור לדברי,

מברכה לקללה ומקללה לברכה, הנה הוא עומד נצב באיוו פנה ו"אומר" את

יתר התלות והתשבות, שלא הספיק "לאמרן" במשך השעות שישב בבית

המדרש, או את ההק"י אשר טרם הספיק לגמור שם.

והנה בחנות אחת עומדת הנניוית נגידה והשובה, בעלת סנטר כפוף, פנים

מלאים, אציליים והוד ה"הוסי" עליהם, דבריה ספורים ומדודים, אבל בדבריה

המעטים היא פועלת יותר מן הנשים האחרות במטר המלים שלהן, מנוחה

מלאה שפע-ברכה, בפנת החנות עומד לו אישה, והוא בעל קומה נמוכה,

פאות קטנות מסלסלות, עינים שמהן נשקף זהר של טהרה, קוי פנים עדינים

ואציליים, חתימת וקן קמנה אשר בעד שערותיה הבודדות והאך הסנטר החוד,

הה ראשו כפוף ונטוי מעט הצדה, ושפתותיו מרחשות איוו משנה מפרק

ה"משניות"...

הנה רץ לו בשוק יהודי בעל קומה גבוהה, בעל מצח גבוה ורחב, פנים

שחרחרים, עצובים, עינים מכינות לאיזה מרחק אשר לא-כאן, פאות מסורות,

"הצדיקה" בלתי-מרפסה, אוהו בכנפה האחת ומניע את הכנף השנית הנה והנה,

כמו חפץ הוא לנסות את פחו של הרוח, ממחר אל עגלת השחת, אשר לאחד

האכרים, שואל את האכר המוכר: מה מחיר? אינו שומע את תשובתו, רץ

במהירות אל עגלה אחרת מלאה שחת, ממשמש, מריח גם שם, מחליף דברים

עם האכר.

נגמר העסק. המוכר מוכיל את הסחורה לאט לאט, בנחת, במתניו, טרם

הספיק לעשות צעדים אחרים, — והקונה כבר יושב בחברת תלמידים, שהוא לומד

עמם את המהרש"א שבסוגית "מפקיר נזקיו" —

כי בעמדו על יד האכר, בסחרו, בנשאו ובנתנו, היתה מחשבתו באותו

ה"מהרש"א", וכששב מן ה"מסדה" — התחיל באותה המלה עצמה באמצע

המהרש"א אשר אקרה בטרם ילך ל"סחר", כמו לא היתה כל הפסקה ובאלו לא

חדל הלמוד אף לרגע —

והנה הולך לו יהודי אחר, כובעו מושפל לאחוריו, ידיו נשואות לפניו,

גוש אל כל חבורה וחבורה, אל קבוצה וקבוצה, נושא ונותן, מתוכה ומפספס,

מוכיח בכל מיני חריפות, "שהפישט" בדבר השעוה שמסר לאחד למכור בבשרו

בו ואותו ה"נאמן" פשט לו את הרגל, הוא כמו שאומר הוא — ולא כמו שאמר

אותו הנאמן, שגלות ישנה יש לו אצלו...

והנה שם על יד מגרש השוק שתי הניויות גדולות מתחרות זו בזו בעליהן

סחרים ב"דברים יפים"; בסחורות של צמר ופשתים, משי ורקמה, אבנטים,

רמולקאות, מנורות, כל מיני תכשיטים לחתן ולכלה. הנה שני המתחרים, מהשובי

העירה, אבל לא הרי האחד כהרי השני: האחד — סחר זקן והגיל מיישב,

זופר ומינה כל מלה, ומלה, מהלך עקב בצד אגודל, אינו יוצא לשוק בלי

זעיל עליון של משי עליו, מנעליו תמיד מוגהצים, בגדיו תמיד מסחורה יקרה,

וקיים ומקדרים, כובעו של משי וכלו של משי, מדבר רק עם יתדיו סלה

נעניה עשויה, חושב עצמו ל"הכס-מינה", קורא כסתר ספרי ריביל, קופסת המבק

שלו, שמריח הוא ממנה תמיד ושקנחת היא אצלו תמיד בשבתו בבית-הכנסת,

שר כסף היא, מליהו מעטרת בעטרה של כסף, ביום הכתובים הוא לוכש
ירמולקת של משי לבן, נכנס הוא לבית המדרש כהולך על בהונות רגליו, משתחוה
בכניו, נגש אל מקומו במזרח הכתל ואינו זו משם, הומש מ"מקראות גדולות"
מכרך הדר, כינה תמיד לפניו, ובעת קריאת התורה מעביר הוא את הסדרה
ומנגן את ההספדה בקול נעים, איננו אוהב לפלפל ולהתנכח, אבל בששואלים
אותו—הוא עונה דברים מעטים, כעושה טובה גדולה לשואל...

השני למדן הוא מכף רגלו ועד ראשו: קונה בלמדנות ומכר בלמדנות,
טוען בחריפות ומתנכח בהתלהבות, ניצוצות נתזים מפיו ודיוו אהזות ככפתורו
של נגד הנמען; בימי בחרותו למד, מלבד הש"ס, המורים והש"ע, גם את
המורה" וגם את הרלב"ג, ואילו היה מוצא שני לו בעירה—היה מפלפל עמו
בענין, חיוב המציאות, כמו שהוא מפלפל עתה עם לומדי העירה בסוגיא ד"אשו
משום חציו" נחפו הוא תמיד בלכתו, מדר בחפזו וכלו חפזו, איננו יודע
גאון, אבל איננו יודע גם ענה, נתן הוא כלו לעניני מסחר, אבל יכול הוא
לסגור את הגותו באמצע היום, ודוקא ביום השוק, בשביל לראות ולענין בספרים
שכבות המדרש, בשעה שאיזה "קשיא" המורה אינה נותנת לו מנוחה...

והנה גם ה"מגשמים" שבעירה—הנה תנחום בעל הצואר העבה והיודים
העבות והגסות, והנה גם בניו, שכל אחד מהם—גבר בגבורין, הגלח עם מחנה
שלם של אכרים צעירים ויכול להם. הנה הוא יוצא עם בניו לשוק, והכל
חרדים ויראים מפניו, אוי לו לאיש אשר יהיו לגשת אל העגלה שבני תנחום
עומדים סביבה ואשר יתן עינו כסחורה שהם קונים. מתחב הוא בנפשו...
והנה גם משהדיצחק וחמשת בניו שכבשו להם טקומת ב"מורה" בלי כל
סחור, ואילו היו הפצים, היו לוקחים להם לעצמם את כל ה"שלישי" וה"ששי"
וה"מפמירים", אלא שיש ישר בלבם ויודעים הם שענינים כאלה שכינים
ליודעים את "הנקדות השחורות"; אבל אוי לו לאיש אשר יעזו פניו לגשת אל גבולם
ב"מורה", או אשר יטול את הסחורה שהם מהפכים בה, או שיגיד לאמר, שהם
נושאים ונותנים עמו, שמין ממיני הערמוניות שהם משתמשים בהן בשעה שהם
שוקלים את הסחורה או בשעה שהם סופרים ונותנים את כסף-מחורה...

והנה גם קצבי העירה, המטילים אימה על כל העירה מסביב ואשר בעל
הטקסא חרד מפניהם יותר מאשר יחרד מן האורדיניק" וה"סגנבו" — וככל-זאת
גם השוחט גם הרב פטורים מאימתם, לפי שיראים הם מן העברה יראת-מת...

VII

והנה הנם לפני כל יהודי העירה כפי שהם מתפללים, לומדים, נושאים
ונותנים בעניני תורה, יהודים עשופים בליליותיהם, בוכים, צועקים, מתחננים, מנגנים,

מזורם, מתדבקים באי-רסוף על ידי נגוני-ההבד שלחם, עוסקים במצוות, עולים,
יורוז, פונים לעסקיהם, עובדים, סוחרים, לפעמים גופלים חסד, לפעמים מונים
ומטרים, יהודים טרודים, בהולים, דחופים, נהפזים, אצים ודוחקים איש את רעהו,
אוכלים את לחמם בבהלה ורצים לתורה או לסחורה—

והנה יהודים אלה לפני כהותם בהוג משפחתם בימי השבתות, הרי
לפני יהודי שבת מלאי שירה ומרה וכליין-הנפש לאל חי, הנה יהודים לבושים
סרטוקים של משי ואבנטים רחבים וירמולקאות של סטט חדשות, יושבים
בסעדה של שבת, אוכלים בהרהבה גדולה, יושבים ומזיעים ומקנחים פניהם
במטפחת האף ונהנים הנאה גדולה מן ה"טשולנט" ומשמחים את נשותיהם,
המכסות ראשיהן בסודרים של משי, לובשות "קושמות" לבנות ונומרי-כסף ומביטות
אל אישיהן ופרי בטנן ו"שואבות נחת"—

והנה יהודי-השיקה עושים את שלהם, פותחים את "לקומי התורה" או את
ה"תורה אור" ולאבר זמר האר"י, מעט במפוס, הכאה באצבע צרדה ונגון אטי
באה ההתעמקות בספר, ולאש לאט—המעבר אל עולם אחר, מרום וקדוש, הרי
כבר נשכחים כל אלה הדימות והפשטות וה"קוגלים" והכרפשים המכ"אים.
נשכחים לאט לאט גם הנשים והילדים היושבים מסביב, והמות שקוע במחשבת
חב"ד עמוקה והלב מזמר איזו מילודיה חב"דית, היוצאת כמילא מן המאמר
בטראך היוצא מן השופר...

VIII

ככה אראה בעיני רוחי עירת-ילדותי, אשר מני אז ככה נהפכה עשרת
כונים, ומי יודע אם השאירה מכנה מלחמת-הדמים, מלחמת האחים בשנים
האהרונות, שרדופים! א"ך, עירתי? לבי הומה אליך, כאשר והמה לב איש
אל אמו ילדתו, מה עשו לך מני אז ועד הנה כל מיני "משכילים" וכל מיני
מתקני-עולם" וכל מיני מהרה-ריב ובעלי-אגרופין משמאל ומימין? ומה עשה
עמך הסקרה האכזר מאז נמשתך, מאז עובתך, מאז עקרני הומן ויגלני גלות
אחר גלות ויפורני פוזר אחר פוזר ויגזול את מנהתי וינפץ את כל תקותי אל
הסלע?

א"ך, עירתי? ברוח כבר שנתני אליך, כבר שנתני אל אלהיך באמת
ובחמס, אבל את א"ך? אימו בתך הנמוכים? איה גדרך שהייתי מטפס עליהן?
איה בית-המדרש הגדול וארונות כפריו הרבים שביליתי בהם ימים ושנים? איה
הבית שפוך-האור שעמד באמצע השוק ושבו הייתי לומד תורה? איה המגרשים
מסביבך?

עירת-ילדותי! לא רב הוא הטבע בך, רק אינן אהר בך של שמעון
ה"נגיד" ורק נות-דיוק אחרות מסביב לבתים אחרים, ריח חי ונעים מניע אליך

מן השדות הסמוכים, אבל קשה לו להתחרות עם העובדה אשר כך ועם
הרחבות שאינם מקיפים.

הנה נהר יפה מסביב לך, והנה הצרות של "פריצים" וגניי-חמד מסביב
להם, והנה גם חורשה מסביב לך ואהו, הולך וגמשיך פרסאות שלמות, אבל
מעט כך הענין וההפץ אל העיר הנאה והאלן הנאה, והעקר — אין לך פנאי.
הרי נתונה את כלך לתורה ולסודרה, והטבע מאין יבוא אליך? אין כך
לוד הנוטעת ורק לעתים בודדות תופיע בך היר הזורעם בגנות —

אבל אור-אלהים שפך עליך, אור הרוח, אור התורה, אור הנהר —
מלאכי השלום פרישו כנפיהם עליך, זו נהרה מאור אינסוף נכנס
בלכות בניך, עוררם, קראם לתורה ולתשובה, עטה הוד עליון את פני הגדולים.
שבך וישפך חזתם על כל היושבים בך.

IX

ומזמן לזמן תזקפני כאב גדול אשר לא אוכל נשוא יגון בלבבי וגעגועים
חוקים על עירי אשר כבר איננה —

וכהות לבי מלא כאב, יש אשר ארדם בארון עירתי-נעורי מעמרת.
לא רק בהור שמים, כי אם גם בהור-ארץ, בקוד גן וכרם, תלם וניה.

הרי שדרות ארבות של אילנות נכוחים, ענפים ומצלים מסביב לעירה,
העירה כלה — כטובעת בירק האילנות. הרחובות רחבים וארבים מאד, הבתים

הם בעלי קומה אחת, קטנים ונמוכים, אבל מהטבים הם השיבת-אמן. מסביב
לבתים — מעקות מהטבים וגלות-כתרות, וכל מיני צעצועים-שעשועים על ראשם.

כרם קטן מימין לכל בית, גנה קטנה משמאלו, עציצים מלאים פרחי הוד על
כל חלון והלון, החלונות פתוחים אל שדרות-האילנות הרחבות, ילדים וילדות

משחקים בין האילנות, מנחה לא מעלמא הדין פרושה על כל העירה. בני
אדם נושאים ונותנים איש את רעהו, אבל הכל כמעט בלא אמר ודברים.

המנוחה והדומיה כמו נושאות הן את המחשבות והרצונות איש לרעהו. שפע
ואשר מסביב, האנשים רואים בשמחה ובאהבה פנימית איש את פני רעהו.

שמחת הנשמה אשר איש אין במיו לוי.
ובתוך עירתי-השלום זו תועה אנכי, יודע אנכי שזו היא עירתי-נעורי, אבל

קרובי ומידעי אימו? מבקש אני אותם בכאב נמרץ, חוקר דורש אהריתם,
כמדמה לי שמראים לי לפעמים: "פה ושם הם", אבל אינני מוצא אותם, מבקש

אני את אבי ואת אמי ואינני מוצא אותם. מבקש אני את הבית, שבו נולדתי
ושבו בליתי ימי ילדותי, ואינני מוצא אותו, מבקש אני את כל אלה שהכרתיים

יודעתים בימי ילדותי, — ואנכי ידעתי את כל בני העירה, — אין זכר לכל אלה.
חתם — אנשים זרים לי, עומד אני ומתפלל: מאין באו כל אלה האנשים?

הדם בני אותם האנשים, אשר ידעתים מכבר? לא, מזכיר אני לפניכם שמות
האנשים, היודעים לי מימי ילדותי, ואין הם יודעים מהם מאומה. הבנים הלא

זכרים את אבותיהם. אלה אינם יודעים מאומה, בנדאי זרים הם לגמרי, ואימו
כל אלה האנשים אשר היו שם לפנים? מתו? גלו? אבדו? האמנם כלם

מתו? הלא בנייהם היו הרבה אנשים צעירים! אנה הלכו כלם? אנה גלו? ..
תועה אני מסביב לעירה, הולך, סובב ביערים ובכפרים, מבקש אני את

הנחנה שמסביב, את בית משרף הלכנים, את האהן, את הגבעה ואת התל,
נכגש אני עם אנשים, שואל אני אותם: אנה הגידו לי, אנשים טובים, אמא היא

עירתי? — שם, שם הוא. — ואפוא מעון אבותי? — בבית פלוני ופלונני. מבקש
אני ומבקש ואינני מוצא את אבותי. אינני מוצא כל מכיר. הכל חדש ומחדש.

הלא עירתי היא זו, ועם זה הכל בל-כך רחוק, ועם זה הכל כל-כך נעלה...
יוצא אני את פני העירה, מטיל על יד חורשה אחת — והחורשה עומדת

על שפת נהר שוטף. הנני תועה בין העצים, אבל העצים אינם עבתיים, אינם
כבובים ואינם תכופים וסמנכים. זה אצל זה, יש רוח גדול ביניהם, המטיל רואה

מבעדס את הנהר השוטף, רואה אני את גלי הנהר ורואה אני אנית-קיסור נשאת
על גביהם, אופן גדול לאניה ועל האופן חרותים פסוקים נוראים וקדושים.

מדבר שם על היראה העצומה והתקוה הגדולה...
ויש אשר נשא אני בעצמי על אנית-הקיסור, היא, כוכבים רחוקים מרמזים

משמי מעל, גלים לגלים מכיעים מתחת, לאן נשאת האניה? —
באה היא ליד גשר, אשר לא אראה ראשיתו ולא אראה אחריתו, עוברים

עליו רבוא-רבבות בני אדם, נושאים הם עמם את צרורות דאגותיהם וענותיהם;
נושאים הם עמם את "סבל הירושה" שלהם, עונות-אבותיהם; נושאים הם

עמם תקוות טמירות וגעגועים טמירים; נושאים הם עמם חלומות-נעוריהם
ודמיון היידיבלם —

אחדים עוברים במניהה; תמיד שאפו אל העבר השני...
שמש חדשה נשקפה ממרחק, שמים נפתחים, כרובים פוצחים שירה,